

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

STUDIJSKA ANTIKVA
TRST
NARODNA

T R S T - 16. novembra 1988 - Leto XL. - Štev. 18./19. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

In sedaj nas imajo še za norca!

Saj poznate tisti vic o gospodu, ki je poslušal sobesednika in si ves čas snemal klobuk. Na vprašanje, čemu to počenja, je odgovoril, da se odkriva, ko srečuje same stare znance in poslušata stare vice.

Tako bi se najbrž morali venomer odkrivati Slovenci, ko poslušamo same stare viže na račun domnevne zaščite, ki je od nikoder ni in nič ne kaže, da prihaja s kake strani.

Najprej predsednik deželne vlade Biasutti, ki nas že drugo leto vleče za nos z obljubo dogovarjanja okoli nekakšne okrogle mize deželnih parlamentarcev, a se skrbno izogiba misli, da bi jo zares sklical. V deželni svet je sicer nekaj omenil, tudi vsebinskega, vendar brez resnejšega namena, da bi prešel od besed k dejanjem. Najbrž je spoznal našo slovensko naravo, razumel, da se v obupu že nekaj let zadovoljujemo z medlimi obljubami.

Tržaški politični krogi (demokristjani in socialisti) na široko govorijo o vladnem zakonskem osnutku, pri čemer ni povsem jasno, kaj mislijo. Del socialistov se skupaj z laiki in Listo ogrevajo za tako imenovano «poenoteno besedilo», se pravi za Camberjev predlog, ki naj bi Slovincem v Italiji priznali to, kar nam je še ostalo, oziroma, česar nam še niso vzeli, in niti točke več, sicer nam bodo grozili s kakšnim preštevanjem. Baje so socialisti na pogajanjih za deželno vlado trmasto vztrajali pri zahtevi, naj gre «poenoteno besedilo» v sam deželni program.

Seveda, govorijo o vladni pobudi vedoč, da vlada o tem bogve kaj ne razmišlja. Nekdanji «enotni slovenski delegaciji» je najbrž ostala v spominu trditev bivšega komunističnega tajnika Natta, da so napovedi vladnih osnutkov doslej bile samo sredstvo zavlačevanja. «V svoji dolgoletni parlamentarni praksi», je tedaj pribil Natta, «ne pomnim, da bi se sistem vladnega osnutka obnesel. Kajti vedno je moralo priti do parlamentarnega dogovarjanja in usklajevanja stališč, tudi za znatno preprostejše teme».

Tudi v preteklih mandatnih dobah italijanskega parlamenta pomnimo podobno zavlačevanje, ko so vladne po-

bude napovedovali ministri Romita, Vizzini, predsednik vlade Craxi, minister Gunnella itd. Zanimivo bi bilo prešteti mesece in leta, ki smo jih izgubili na ta način. Je pa tudi res, da pregovor sicer pravi, da samo osel gre dvakrat na led. Kaj pa naša manjšina?

Minister za dežele Maccanico zavzema v tej igri skrajno dvoumna stališča. V uradnem odgovoru glede rabe slovensčine je bil izredno oster in omejevalen, v drugih pogovorih pa kaže določeno pripravljenost na dialog in kompromis. V intervjuju za «Primorski dnevnik» se je celo vrnil k izkušnjam Cassandrove komisije in njenim zaključkom. Tu se takoj odpira vsebinsko pomembno vprašanje, ki ga želim obelodaniti kar se da iskreno, brez slepomišljenja. Sklicevanje na Cassandrovo komisijo, ki je zasedala po podpisu osimskih sporazumov, pred desetimi leti, je lahko zanimivo, lahko pa zgolj alibi za nedorečenost. Ali celo kaj hujšega, zlasti če pomislimo, da je Maccanico svetovalec za manjšinska vprašanja bivši član Cassandrove komisije, ki je bil nosilec najbolj restriktivnih in Slovincem nenaklonjenih stališč.

Kaj misli Maccanico, ko govori o zaključkih Cassandrove komisije? Ima v mislih tako imenovano «večinska sta-

lišča» italijanskih in vladnih članov komisije, kompromisno poročilo prefekta Rizza ali pa stališča petih slovenskih članov komisije?

V svoji knjigi «Rimski mlini» sem zapisal, da je Cassandrova komisija nesporno opredelila nekaj točk, ki predstavljajo najnižjo sprejemljivo stopnjo kompromisa. To je določitev ozemlja, kjer živi manjšina v 35 občinah tržaške, goriške in videmske pokrajine, nato odpiranje slovenskih šol v Benečiji, podpora slovenskim kulturnim ustanovam ne celotnem področju, vrnitev kulturnega doma pri sv. Ivanu v Trstu, neposredno sodelovanje manjšine pri izvajanju zakona.

Drugačno stališče so zastopali demokristjani in sredinski laiki, skupaj z nekaterimi funkcionarji ministrstva. Ta stališča so dobila okvirno obliko v zakonem predlogu KD v prejšnji mandatni dobi, katerega pa KD ni več ponovila. V bistvu je šlo za tezo o tem, da je vsebina pravic manjšine odvisna od strpnosti večine, ki se mora izrekati z nekakšnimi trajnimi referendummi. Poleg tega je KD tedaj predvidela strogo delitev manjšine v več kategorij.

Vse to pa je le obujanje spominov in

Ob 1. novembru se povsod poklanjamo spominu žrtvam vojne. Na sliki slovesnost ob začasni plošči, kjer bi moral biti postavljen spomenik padlim od Sv. Anc. iz Škednja in s Kolonkovca.

nič več. Poglejmo v sedanjost. Večinske stranke govorijo o «vladni pobudi». Osebnostno ne verjamem, da je ta vladna večina sploh sposobna izdelati svoj osnutek in doseči znotraj koalicije potrebno soglasje. Vendar se lahko tudi prepričam, da ni tako. Naj vladne stranke takoj predložijo svoj osnutek, če jim res gre za to. Naj ne zavlačujejo, kot doslej, kajti trenutno vse spi: socialisti nočejo predložiti svojega osnutka (saj jim bodo na prazniku emigranta v Čedadu vseeno ploskali, ko ga bodo spet napovedali), demokristjani se delajo, kot da se jih stvar ne tiče.

Medtem se neusmiljeno izteka tudi ta mandatna doba. Poldrugo leto je nam-

reč ena tretjina zakonodajne dobe, v kateri nas še čakata vsaj še dve volilni kampanji, ki tradicionalno zavirajo vsak postopek v našo prid.

In slovenska manjšina? Njena predstavništva in organizacije? V Bocnu so praznovali 70-letnico konca prve svetovne vojne z manifestacijo Italijanov in Nemcev v znamenju skupne evropske domovine, predsednik senata Spadolini pa je izjavil (vedno v Bocnu, v Trstu je pisal drugače), da je rešitev južnotirolskega vprašanja «model za Evropo». Če prav razumemo, bi to pomenilo, da je lahko tudi zgled za Italijo. Toda Italija doživlja tudi nesluteno renesanso rasizma.

Bomo dvignili svoj glas, ali pa se bomo zadovoljili s pisanjem medlih resolucij in še naprej vlekli za rokav politike, za katere upamo, da nam bodo naklonjeni, če jim naklonjenost (v veliko večji meri) dokažemo tudi mi? Ima slovenska manjšina v sedanjem zgodovinskem trenutku Evrope, glede tudi na stisko slovenskega naroda v matični domovini, izdelano svojo strategijo in taktiko? Slovenski komunisti moramo o tem odkrito razpravljati v pripravah na kongres in nuditi svoje odgovore vsem Slovincem v premislek. Zgrešeno bi bilo čakati, da gre kdo drug po kostanj v žerjavico tudi za nas.

Stojan Spetič

Priprave na 18. kongres

Zgraditi moramo novo partijo

KPI se pripravlja na svoj 18. vsedrjavni kongres. To bo brez dvoma izredno važen dogodek, saj bi moral predstavljati velike spremembe v političnem življenju stranke, obenem pa neke vrste pomembnega mejnika v političnem in institucionalnem razvoju v državi.

Kongresna kampanja in vsedrjavno zaključno zasedanje bi morala izdelati neki nov politični kurz in to na podlagi premišljenega raziskovalnega dela.

Neuspehi pri zadnjih volitvah ter težave pri včlanjevanju in omrtvičenosti dejavnost na nekaterih področjih, ki jih je partija beležila v zadnjih časih, zahtevajo korenite spremembe pri njeni politični usmeritvi in v njeni organizaciji.

Nujno je zato, da si komunisti predvsem postavimo vprašanje kaj je pravzaprav povzročilo to krizo in kako naj bi jo premostili.

Predvsem je potrebno, da se komunisti zavedamo neispodbittne resnice, da je se je KPI močno oddaljila od ljudi, od potreb delovnih množic, od zahtev kategorij, in da se ni dovolj zanimala za velike spremembe v socialni, politični, kulturni in gospodarski tkanini družbe v Italiji.

KPI ni znala prilagoditi svoje politične kulture časom in razmeram in je v teku dogajanj nakopičila nemalo napak in zamud.

Zlasti nismo komunisti razumeli, da je kapitalistična ekonomija prešla v krizo ter da se je skozi slednjo že pojavila neka široka kulturna, politična in gospodarska preobrazba. Ta reorganizacija je pa sprejela odnose med razredi, je ustvarila nove vrednote, ki dajejo prednost zasebni dejavnosti, je vplivala na preustroj države in javne obla-

sti ter na usmeritev kulturnih tokov in javnega mnenja. Mi pa nismo bili kos nalogi, nismo tega dovolj zgodaj opazili in zato se s svojo kritiko in s svojo pobudo nismo znali vključiti v ta nov, zanimiv proces.

Naša zamuda v tem razvoju pa ni škodovala le naši partiji, ni le omejila naše prisotnosti v vsakodnevnih bojih temveč je obenem ošibila sposobnost cele leveice, da se ustrezno sooči z novo stvarnostjo.

Poleg tega smo z veliko zamudo razumeli pomen nekaterih važnih tematik in se lotili nekaterih velikih vprašanj. Zelo pozno smo se, na primer, zavedli obsega prisotnosti in vloge novih ženskih gibanj in pomena, ki ga odigrava skupna moč žensk, ki se nezadržno poraja v državi. Pozno smo se zavedli stvarnega obsega jedrske nevarnosti. Glede nekaterih pogledov smo prav za prav to nevarnost odkrili v vsej njeni grozoti šele po dogodku v Černobilu.

Prav tako pozno smo se zavedli potrebe posega in naše močnejše opredelitve glede na vprašanja oborožitve, vojne in nasilja, dočim je bila v preteklosti naša pozornost v tem pogledu zgodovinskega pomena in obsega. Prav tako smo premalo spremljali boj proti pojavu mamil in proti raznim oblikam emarginacije. Dolgo nismo več prednjačili v skrbi za podporo in solidarnost z manj razvitimi deželami, z narodi v boju za svojo suverenost, neodvisnost, proti lakoti in za razvoj tretjega sveta.

Zelo smo v zadnjih časih zanemarili prostovoljni prispevek skupin in posameznikov pri reševanju raznih perečih vprašanj, medtem ko smo se v preteklosti znali tako spretno vključiti v reševanje težkih situacij in občasnih perečih vprašanj ter zagnano prispevati k njihovem reševanju. V tem smo imeli neko zgodovinsko prednost, saj je na-

ŠOLA IN SOŽITJE

Šola na jezikovno mešanih področjih kot dejavnik medsebojnega poznavanja in spoštovanja
ŠTUDIJSKO SREČANJE

V soboto, 19. novembra 1988, ob 15. uri. Avditorij Državne srednje šole «B. De Rubeis» Čedad (Videm)

POROČILA IN PRISPEVKI:

TEODOR DOMEJ, Slovenski znanstveni inštitut, Celovec

FRANZ LANTHALLER, Profesor višje srednje šole, Merano (Bocen)

NELIDA MILANI, Pedagoška fakulteta, Pulj

ALBINA NEČAK LÜK, Univerza «E. Kardelja», Ljubljana

SILVANA SCHIAVI FACHIN, Univerza v Vidmu

PAVEL STRANJ, Slovenski raziskovalni inštitut, Trst

Kulturno Društvo / Circolo Culturale
IVAN TRINKO

ša partija zelo intenzivno sodelovala pri povojni izgradnji, oziroma, kasneje, obnovitvi po hudih potresih. To velja v veliki meri tudi za našo deželo.

Okoli vseh teh vprašanj prednjačijo danes druge organizacije in skupine. To dejstvo nam pa dokazuje na eni strani, da se moramo zavedati naših pomanjkljivosti in poiskati način, da jih premostimo, na drugi, da je izven naših vrst veliko potenciala na razpolago in da so možne razne oblike sodelovanja in skupnega nastopa z drugimi laičnimi in katoliškimi silami in skupinami.

Veliko smo zamudili tudi na institucionalni ravni, ker se nismo pravočasno zavedli potrebe po institucionalnih spremembah. Branili smo ustavo in zahtevali njeno izvajanje. Veliko naporov smo vložili v to smer. In to je bilo, seveda, pravilno. Nismo pa bili pobudniki institucionalne obnove, ker smo se vedno bali, da bi vsaki novi ustavni zakon utegnil ošibiti vsebino ustave.

Skratka: nismo znali spojiti obrambe duha osnovne republiške listine in njenih osnovnih načel s potrebnimi spremembami, ki bi okrepile demokratično življenje v državi. Tudi se nismo dovolj zavedali, da je ta potreba že močno in široko dozorela in da že obstojajo pogoji za omenjene izbire.

Zaradi vsega tega smo se oddaljili od sedanje stvarnosti, izpustili smo jo iz rok in upravljali obstoječe le v ozki meri; upravljali smo namreč to, kar nam je stalo pred nosom, ne da bi se ozrli dalje.

Ni torej čudno, da smo izgubili toliko glasov: ljudje niso več videli v nas vodilne sile, ki se vključuje v žive probleme italijanske družbe, zato nam niso obnovili zaupanja.

Seveda je to močno oškodovalo ne samo partijo, temveč vse demokratično gibanje, čeprav nam zadnja mogočna sindikalna manifestacija v Rimu proti davčni obremenitvi jasno kaže, da je mogoče premostiti tudi sedanji položaj, kar je v veliki meri odvisno od nas samih.

Zato se postavlja zelo nujno vprašanje, da se mora partija lotiti dela in nujno poiskati pot svoje obnove.

Spremeniti bo treba odnos do zunanosti in tudi medsebojne odnose in soočanja znotraj partije. Trenutno smo ločeni od ljudi in se niti medseboj včasih ne razumemo, ker so naše besede in govori pretežki, večkrat tudi abstraktni. V kolikor niso pretežki pa pogostokrat ne vsbujajo zanimanja, ker jih ne znamo dovolj spretno povezati s stvarnimi potrebami in zahtevami ljudi.

Poiskati način premostitve te naše omejenosti seveda ni enostavno, vendar je nujno potrebno, ker ni dovolj, da nas razumejo samo ljudje, ki so opredeljeni na določenem področju, oziroma politično in socialno bolj angažirane osebe. Razumeti nas morajo čim širše ljudske plasti.

Večkrat izgubljam mesece in celo le-

ta okoli notranjih ureditev in «nameščanja» tovarišev na eno ali drugo mesto (in še to včasih slabo in nezadostno), za kar se pa zunanost sploh ne zanima. Pri tem dolgo popolnoma pozabljamo na potrebo političnega posega in pobude v korist raznih kategorij in slojev. Neredkokdaj pa, tudi ko posežemo, smo za drugimi, pricapljamu prepozno.

Kolikor koristnega in pozitivnega naredimo, ne znamo vedno in pravilno ovrednotiti, ne pa samo zaradi tega, ker televizije in časopisi drugih usmeritev redkokdaj poročajo o nas in o naši dejavnosti, temveč tudi ker prešibko izkoriščamo naša glasila tako na vsedržavni kakor na krajevni ravni, tako glede na vsebino, kot glede na razdeljevanje. Televizijske partijske oddaje so prisotne v omejenem obsegu in se še niso uveljavile v široki javnosti. Druga tradicionalna sredstva obveščanja, kot so letaki, lepaki, kapilarno delo, sestanki s skupinami ljudi in podobno, uporabljamo vedno manj. Izogibamo pa se jim ne samo zaradi tega, ker nimamo dovolj finančnih sredstev, kar je sicer pri nas velika omejitev, temveč tudi ker določeni tovariši, ki so na krmilu v tej ali oni partijski organizaciji, ne verujejo več v določene metode dela in govorijo le o potrebi prenovitve slednjih, vendar ne znajo predlagati drugačnih rešitev in še manj organizirati pobud z «novimi metodami». Starih torej se nočejo več posluževati, novih pa ne poznajo, zato raje trdovratno stoje nepremični in gluhi na vsako opozorilo in potrebo.

Zelo slabo in šibko upravljamo, še, naše sekcije, «uporabljamo» naše tovariše in naša kolektivna vodstva vseh stopenj. Slednji imajo zelo redke stike z ljudmi.

Ljudje zavoljo vsega tega ne poznajo naših stališč, ne vedo kaj delamo, kako posegamo, kje smo prisotni, koliko dela in koliko prispeva aktivni del partije. V veliki meri se torej naše prizadevanje neizbežno izjalovi.

Vsekakor vse te naše težave izvirajo tudi iz dejstva, da je že preveč tovarišev, ki ne veruje v partijsko organizacijo. Pri tem se je treba ustaviti in razmišljati. Tovariši, ki tako mislijo, otežkočajo delo tudi onim, ki bi bili voljni se ga oprijeti. Prepričati se pa morajo, da brez močne organizacije partija, kot je naša, ne bi mogla živeti in opravljati svoje naloge.

Partija je potrebna ne samo komunistom, temveč vsej državi, ker s svojim obstojem in udejstvovanjem nudi osnovno silo za uresničevanje reform, da se uveljavi pravičnost, da se zajamčni demokratično napredovanje, da se italijanska družba kvalitetno spremeni.

Zato je resnično potrebna okrepitev partijske organizacije, ne pa njena premostitev. Okrepitev pa v sedanjem času pomeni prenovitev partije, njenih sekcij, njenih odborov in sicer od osrednjega do onih, ki so prisotni v tovarnah in na terenu. Isto velja za naše

Slovenščina na sodišču

Glasilu Slovenske skupnosti za Tržaško, «Skupnost», je v svoji zadnji številki objavilo, poleg drugega, tudi pozitivno vest, da je bil v parlamentu odobren osnutek novega kazenskega postopnika, ki v svojem 108. členu vendarle dopušča uporabo jezikov priznanih manjšin in torej tudi slovenske.

Vest je vsekakor resnična in vredna, da bi jo tudi drugi časopisi povzeli in ovrednotili, kot je treba. In vendar bi ne škodovalo, če bi k temu dodali še nekaj historijata in ugotovili, da je ustrezni popravek o ukinitvi zlogasnega člena, s katerim so bili kaznovani vsi, ki pred sodiščem niso govorili italijansko, predložil in dosegl njegovo odobritev že poslanec Albin Škerk (KPI) pred skoraj 15 leti. Popravek je bil vključen v zakon, ki je pooblaščal vlado, da pripravi reformo kazenskih postopnikov. Vlada je potem več kot desetletje menčala. Medtem se je z zadevo aktivno ukvarjala senatorka Jelka Gerbec, ki se z zadevo še sedaj ukvarja kot referent za pravna vprašanja pri KPI in je v tem okviru ustvarila, tudi v okviru naše manjšine, lep krog sodelavcev. Končno velja omeniti, da sta se z zadevo ukvarjala tudi senator Stojan Spetič in senator Nereo Battello (oba KPI). Lepa zmaga je torej rezultat usklajenih naporov in kontinuitete cele vrste komunističnih parlamentarcev iz naših krajev, v glavnem Slovencev. Pa menda ni kdo mislil, da se v dandanašnjih pogojih nekaj doseže kar samo od sebe?

Vsakemu svoje. Glasilu SSK tudi ta «spodrsrljaj». Trsko v očesu bližnjega vidijo, bruna v svojem pa ne...

izvoljene skupine na vseh ravneh in v vseh organih, za naša glasila, za skupine komunistov, ki delujejo v množičnih organizacijah.

Skratka: treba je uresničiti neko novo KPI, ki naj bo množična partija, ki naj bo prisotna na delovnih mestih in na terenu ter v vseh možnih strukturah družbe v Italiji, ki naj združuje tovariše in druge državljane okrog vprašanj solidarnosti ter človekovih in državljan-skih pravic, ki naj bo stranka, v kateri se srečujejo moški in ženske v polnem upoštevanju spolne razlike, ki naj se veže z bralci naših listov in našimi volilci, ki naj bo demokratična ter dostopna do potreb ljudi.

Jelka Gerbec

Komu je na poti zakon o «obmejnih področjih»?

Do deželnih volitev se je vsem mudilo z odobritvijo zakona, ki mu pravijo o «obmejnih področjih», čeprav po svoji vsebini krepko presega ta omejeni okvir. Gre namreč za zakon, ki spodbuja vse oblike gospodarskega, kulturnega, znanstvenega sodelovanja vzhodnih pokrajin Italije (Furlanija-Juljske krajine, pokrajine Belluno in desnega brega reke Piave) z Avstrijo, Jugoslavijo in državami Sev-a, torej sovjetskega tabora.

Predsednik vlade De Mita je tik pred volitvami junija letos vključil ta zakon celo v svoj vladni program in se obvezal, na pritisk KPI, da bo odobren s pospešenim postopkom. Dejansko se je to zgodilo, saj je proračunska komisija poslanske zbornice nalašč zato prejela primarno zakonodajno pristojnost.

Po volitvah pa so se stvari zakomplikirale, ko je zakon romal za dokončno odobritev še v senat. Oglasil se je podpredsednik ministrskega sveta Gianni De Michelis in v Pordenonu izjavil, da zakonu nasprotuje, češ da je «podporniškega» značaja, zraven pa je dodal znano krilatico, da mora zakon zaobjeti celotno deželo Veneto.

Kot se je dogajalo že v preteklosti, je sklicevanje na zahteve dežele Veneto poskus poplavitvenja spora, ki je realen in odraža resnične in težke interese. (V preteklosti so že prikazovali spore o pristanišču ali ladjedelnih kot spore med Trstom in Genovom!).

Za kaj, torej, gre? Za boljše razumevanje moramo seči nazaj v preteklost vsaj za dobro desetletje. V poslanski zbornici so razpravljali o ratifikaciji osimskega sporazuma, proti kateremu je tržaška desnica že dvignila vik in krik. Snovali so že politično formacijo, ki se je poimenovala v Listo za Trst. Mobilizacijsko geslo, s katerim so tedaj zavajali javno mnenje, je bila ekološka zaskrbljenost za usodo Krasa ob možnosti nastanka proste industrijske cone. Seveda je bilo tudi jasno, da je tržaška desnica zajahala ekologijo zato, da bi preprečila tisto odprtje Trsta svojemu vzhodnoevropskemu zaledju, Jugoslaviji še posebej. Duh Osima pa je bil v splošnem okviru gospodarskega, znanstvenega in kulturnega sodelovanja, ne pa v konkretnem predlogu mešane cone. Tako je nastala pobuda tovarišev Cuffara in Baraccettija, naj bi v deželi Furlaniji-Juljski krajini finančno in drugače spodbudili mednarodno sodelovanje. Govor je bil najprej o nastajanju mešanih prostih con vzdolž meje, vendar smo zamisel opustili, ko je po-

stalo jasno, da bistvo ni v prostih conah, pač pa v sodelovanju. Tako je nastal prvi, komunistični zakonski predlog, kateremu so sledili še drugi.

Medtem se je popotresno obnovljena Furlanija odločno opredelila za sodelovanje s Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo še posebej.

Prav tej perspektivi se sedaj upirajo, s sklicevanjem na zahteve sosednjega Veneta, recidivi tržaške desnice in njeni stari in novi zavezniki. Tržaški socialistični prvak na vsakem koraku ponavlja, da je zakon bil napisan za furlanske industrije in da Tržačani pri tem nimajo kaj iskati. Njegov listarski kolega Camber pa je večkrat poudaril nasprotovanje tistemu členu, ki v zakonu vrednoti vlogo mejnih narodnih manjšin (slovenske v Italiji in italijanske v Jugoslaviji) ter predvideva podporo 24 milijard lir manjšinskim kulturnim ustanovam.

Frontalni napad podpredsednika vlade, socialista De Michelisa na zakon pred odobritvijo v senatu je torej zadnje poglavje tihega in podtalnega odpora, ki ga desničarske sile pri nas nudijo zakonu, ki odpira drugačna, zanje nesprejemljiva obzorja.

Res pa je, da nasprotujejo temu zakonu tako, kot so nasprotovali gospodarskemu delu osimskih sporazumov in kakor nasprotujejo zakonu za globalno zaščito Slovencev. Pri tem prihajajo do izraza najrazličnejši predlogi, kot naprimer razdelitev podpor po pokrajinah. Temu komunisti nasprotujemo, saj bi se vrnil k logiki podpor, medtem ko je zakon strukturiran tako, da «melje, kdor nosi moko v mlin», ali drugače po-

vedano, finančna sredstva in davčne olajšave naj prejme tisti, ki zares stimulira mednarodno sodelovanje.

Slovenska manjšina je za ta zakon zelo zainteresirana. Prvič zato, ker je za vsak ukrep, ki odpira meje sodelovanju, saj to spreminja vzdušje v naših krajih in ustvarja boljše pogoje tudi za uveljavljanje naših specifičnih pravic. Drugič pa zato, ker opravlja naša manjšina pomembno povezovalno vlogo med gospodarstvi tostran in onstran meje in je torej naravni nosilec vsaj dela tega bremena, ki ga zakon skuša olajšati. Tretjič pa zato, ker zakon v okviru točk za kulturno sodelovanje priznava specifično vlogo manjšinama (slovenski v Italiji in italijanski v Jugoslaviji) tudi tako, da jima daje na razpolago 24 milijard lir za njihove kulturne dejavnosti in ustanove. Glede na trajanje zakona, ki bo deloval na srednji rok, naj bi to predstavljalo začasno rešitev, dokler ne bo sprejet (če bo) zakon o globalni zaščiti. Našim kulturnim ustanovam pomeni to koristen predah, da jim ne bo treba iz leta v leto iskati sredstva za preživetje.

Zaradi vsega, kar je bilo povedanega, je naš skupni interes, da pride do čimprejšnje odobritve zakona in sicer v besedilu, kakršnega je izoblikovala komisija poslanske zbornice. Saj nas ne zadovoljuje, vendar «bolje drži ga, nego lovi ga». Je zadovoljiv kompromis, izpod katerega ne moremo. Potrebno je, da vsi aktivni dejavniki naše dežele enotno nastopijo in dosežejo odobritev zakona, De Michelisu in njegovim domačim prijateljem navkljub.

st.s.

V Špetru je bil v soboto posvet o vlogi kulture pri razvoju narodne manjšine, ki ga je priredil krožek Gramsci. Uvodna poročila sta imela Silvano Sau kot zastopnik italijanske manjšine v Jugoslaviji in Dušan Udovič v imenu Slovenske kulturno gospodarske zveze.

«Pout pourri», za vsakogar nekaj

Amerika ima novega predsednika republike, republikanca Busha. O dogodku so se vsi že razpisali, zato si dovoljujem le par ugotovitev.

1. Presenetljivo je, da izvoli predsednika ZDA manj kot četrtina državljanov, saj je glasovala komaj polovica potencialnih volilcev in med njimi je pičila večina podprla Busha. Večini ameriških prebivalcev je bila torej zbira med Dukakisom in Bushem nekaj tujega, ali pa so pravočasno spoznali, da se v bistvu ne bo nič spremenilo, saj sta bila oba odraz iste logike in istega razreda. Kdor je poslušal debato med kandidatom je najbrž opazil, da je bila vsebinsko kar se da plehka, razlike med njima pa so tako majhne, skorajda neopazne, da zares odloča pri izbiri volilcev nasmešek ali barva las soproge.

2. Bushu v prid je igral faktor WASP («white anglosa on protestant»), medtem ko je Dukakis škodovalo dejstvo, da je potomec grških priseljencev. Če bi spremenil svoj priimek «Duke», bi najbrž koga prevaral, tako je pa ameriški kriptorasizem ponovno pokazal svoje zobe. Pravijo, da se je iz istega razloga odpovedal kandidaturi edini demokrat, ki bi lahko dostojno vstopil v Belo hišo, newyorški guverner Cuomo. Njegova soproga je nekajkrat povedala, da v Ameriki še vedno delujejo rasistični stereotipi in da jih je Cuomo realistično vzel za znanje.

Najbrž ni naključje, če je Bushovo volilno geslo bilo prikrito rasistično, ko je prograšal zase, da je «early american, as a apple pie», pristen Američan, ko jabolčna pita, pri čemer izpade dokaj

očitno namigovanje na preprosto dejstvo, da Dukakis tega ni mogel zapisati na svojo zastavo.

3. Amerikanci so hkrati izvolili tudi novi parlament, v katerem prevladujejo demokrati. Tudi to spada v ameriško tradicijo: državljanji raje vidijo, da opozicija nadzoruje izvršno oblast, ki je v rokah predsednika in njegovih sodelavcev.

4. Hkrati s predsednikom so Amerikanci tokrat volili tudi za razne referendume. Med njimi je tudi nekaj zelo zanimivih, kot naprimer usoda dvojezičnosti v nekaterih zveznih državah. Bo tudi v tem primeru delovala rasistična solidarnost belih anglosaških protestantov?

* * *

Italijanska politika živi v duhu «ofenziv», ki se po nekaj mesecih iztrošijo (poleti so bili vsi proti rasizmu, sedaj so vsi proti drogi) po logiki množičnih občil, ki ne trpijo predolgo enega in istega argumenta. Tako v zavesti publike izbijajo tudi spomin na škandale, kar po logiki, da se klin s klinom izbije. Kdo se še spominja «zlatih jetnišnic» in korumpiranih ministrov? To je že «out», medtem ko je sedaj «in» razpravljati o tem, kdo je z raketo zbil letalo DC 9 družbe Itavia nad otokom Ustica.

Ne vem zakaj, vendar mi ves čas prihaja pred oči sovjetski general Ogarkov, ki je par dni po tragediji sklical časnikarje in jim pred velikim zemljevidom povedal, kako se je moglo zgoditi, da

je sovjetsko vojno letalstvo po pomoti sestrelilo korejsko potniško letalo nad Sahalinom. Zahodni propagandistični stroj (tedaj je Reagan še iskal dokaze, da je SZ «carstvo zla») seveda tej verziji ni verjel, nekaj let pozneje pa so v Kanadi in ZDA objavili take podrobnosti, da se Ogarkovu lahko kvečjemu očita naivnost.

Neglede na to, italijanski politiki so tedaj že vedeli, da je raketa sestrelila DC 9 nad Ustico, a so lepo molčali. Prav tako so molčali vojaki, radaristi, poveljniki in strokovnjaki. 81 žrtev, med njimi ženske in otroci, pa še sedaj čaka, da se jim na grob napiše, kdo jih je ubil.

* * *

Najnovejša kampanja, ki jo je začel Bettino Craxi, zadeva zasvojenost z mamilami. Podal se je v Ameriko, ugotovil, da tam dokaj rezko obračunavajo z mamilami in sklenil, da mora tudi v Italiji dvigniti nekaj prahu. In zahteval, naj se uživalci mamil kaznujejo, kar se da strogo.

Za primerjavo bi lahko rekli, da bi morali enako strogo kaznovati pijance, ne pa gostilničarjev, ki vino prodajajo.

Sodobna sociologija in medicina nam vesta povedati, da so mamilami v resnici žrtve, bolniki, ne pa zločinci.

Zato bi bila resna politika boja proti drogi, če bi se je lotili pri glavi, pri velikih zločinskih organizacijah, ki vodijo mednarodno mrežo tihotapcev z mamilami. Tem organizacijam pri nas pravijo tudi mafija in kamora... Ha, teh pa se pri nas ne upajo, kajne? Lažje je pridobiti nekaj glasov z demagoškim zapiranjem zasvojecev.

KPI se zaveda, da je vprašanje mamil zelo resno, in meni, da je treba poiskati tudi resne odgovore nanj. Predlagali smo učinkovit boj proti mafiji in mafijskim organizacijam, stroge kazni za razpečevalce in voditelje skupin, ki razpečavajo mamila. Še posebno stroge kazni predlagamo za tiste, ki z mamilami zasluženo denar ponovno investirajo na finančnih in borznih tržiščih.

Craxi in njegovi posnemalci pa kar naprej gonijo svojo. In vendar bi ne smeli pozabiti, s kolikšnim usmiljenjem in razumevanjem so še pred par leti pisali o ligurskem poslancu, ki je bil kokainoman in je umrl zaradi pretirane doze. Poslanec je namreč pripadal socialistični stranki.

* * *

Prve dni novembra so bile v raznih krajih Italije proslave 70-letnice «zmage», ali točneje, konca prvega svetov-

KROŽEK ZA DRUŽBENO - POLITIČNE VEDE «CHE GUEVARA»

prireja v dvorani v ul. Madonnina 19
z začetkom ob 18. uri

CIKLUS NEOREALISTIČNIH FILMOV

SANJE NA CESTAH

TOREK, 22.11

GERMANIA ANNO ZERO

ROBERTO ROSSELLINI - predstavitev Darko Bratina

ČETRTEK, 24.11

SOTTO IL SOLE DI ROMA

RENATO CASTELLANI - predstavitev Darko Bratina

TOREK, 29.11

TOTO' AL GIRO D'ITALIA

MARIO MATTOLI - predstavitev Lorenzo Codelli

nega klanja. Ponekod so se tega dogodka spominjali z dostojno zgodovinsko odmaknjenostjo in pieteto za žrtve na vseh frontah, drugod pa ni manjkala običajna retorika lažnega domoljubja. Posebno še v Trstu in naših krajih.

Hvaležen sem profesorju De Castru, ker je razkril, da je bilo v Trstu le par odstotkov iredentistov, medtem ko je večina prebivalstva bila za cesarja ali pa povsem ravnodušna.

Na Tirolskem so priredili manifestacijo, kjer so italijanski in avstrijski vojniki prijateljsko komemorirali padle na obeh straneh fronte. Pri nas nekaj takega ni mogoče in komemoracije na avstroogrskih pokopališčih (kjer je pokopan marsikateri rojak) so napol ilegalne.

Radijski «gazzettino» nam je poročal tudi o incidentu v Grmeku, v Nediški dolini, kjer je župan Bonini podelil zlato kolajno preživelemu vojaku iz prve svetovne vojne. Revez je dolgo čakal nanjo, pa so se mu možgani nekam skisali. Prepričan je bil, kot se dogaja v Benečiji, da mora povsod pokazati zvestobo Italiji. Zato se je obrnil in zapustil ceremonijo, ko je župan spregovoril nekaj besed tudi v slovenščini. Ko je odhajal, ve povedati dopisnik tržaškega radia, je nekaj kričal. Kaj, dopisnik ne ve povedati, saj ga ni razumel. Starec je namreč kričal po slovensko.

Kolajno so mu kljub temu podelili pozneje, v vaški gostilni, kamor se je zahteval, da bi si poplahnil užaljeni domovinski ponos.

* * *

Spadolini, Maccanico, De Mita, Andreotti... Vsi so se na Južnem Tirolskem (med volilno kampanjo in pokanjem bomb novih iredentistov) razpisali ali razgovorili o tem, da je položaj južno-tirolskih Nemcev naravnost zavirljiv in da je Italija dokazala Evropi, kako je treba pravično ravnati z narodnimi manjšinami. Spadolini in Maccanico sta celo izjavila, da je južna Tirolska pravi «zglede».

Ali smemo ponižno prositi, da bi ta zgled upoštevali tudi pri Slovencih v Italiji, vsaj delno? Sicer bomo zares prisiljeni verjeti, da Italija ni zaščitila takojšnjih Namcev zaradi svoje demokratične načelnosti in zvestobe ustavi, pač pa pod pritiskom bombašev. To pa bi res ne bilo lepo spričevalo za republiko, kajne? Črt

DAROV IN PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali tovariši: Gregoretti Carlo od Fernetičev 9.000 lir, Gergolet Stanko iz Doberdoba 14.000 lir, Primosi Zorka iz Trsta 10.000 lir.

Ob 1. novembru daruje tovariš Gregori Stefano iz Trsta 15.000 lir v spomin na mučenike Rižarne in padle za svobodo vseh narodov.

Godnič Rozalija iz Nabrežine prispeva v sklad Dela 15.000 lir v spomin na moža Karla.

O kominformu tokrat drugače

Inštitut, ki ga na tržaški univerzi vodi prof. Jože Pirjevec, je pred nekaj tedni priredil izredno zanimivo okroglo mizo na izredno kočljivo temo kominforma, oziroma spora med Titom in Stalinom ter odmevih na Zahodu. Upamo si trditi, da je ta okrogla miza pravzaprav najdostojnejši način obeleževanja letošnje 40-letnice tega prelomnega trenutka v zgodovini jugoslovanskih narodov, ki je pustil globoko sled v mednarodnem delavskem gibanju, pri nas pa povzročil hude, težko premostljive pretrse. Letošnja štiridesetletnica je šla skoraj neopazno mimo nas, najbrž zato, ker je sovpadala z zaključkom volilne kampanje in torej skrajno aktualnimi razmišljanji, iz Sovjetske zveze pa je tedaj prihajal predvsem odmev znanepartijske konference in Buharinove rehabilitacije. Skratka, pozitivni odmevi novih prelomnic, ki nudijo odgovor na dileme izpred 40 let, tokrat s povsem drugačnim predznakom.

Za okroglo mizo, ki se je odvijala pred zbrano publiko v dvorani «Ferro» stare tržaške univerze, so nastopili ljubljanski zgodovinar Dušan Nečak, italijanski zgodovinar Giuseppe Boffa in sovjetski profesor Burlackij. Vsak je iz svojega zornega kota, po uvodnih mislih prof. Pirjevca, obeležil spor med Titom in Stalinom in posledice, ki jih je imel na mednarodno dogajanje ter razmere v delavskem gibanju.

Boffa je pri tem poudaril predvsem misel, da pada spor med Titom in Stalinom v proces oblikovanja «sovjetskega tabora», torej vsiljenega modela etatiistično-administrativnega socializma vsem vzhodnoevropskim deželam, kjer ni zaživel eksperiment drugačnih mode-

lov «ljudske demokracije». Kominform je bil, kot struktura, nekakšna karikatura tretje internacionale, paradoksalno pa je, da so se za njegovo ustanovitev še najbolj vroče zavzemali Jugoslovani, ki so postali njegove glavne žrtve.

Nečak je dal poudarek pravičnim izborom jugoslovanskega političnega vodstva s Titom na čelu, pri čemer ni zanikal, da je šele pozneje prišlo do iskanja vzrokov spora in torej prehoda k novim potem samoupravnega socializma.

Zanimiv je bil vsekakor prof. Burlackij. Že zaradi svoje osebnosti, saj je bil dolgoletni svetovalec Hruščeva, sedaj pa Gorbačeva, vedno kot izvedenec za jugoslovanska vprašanja. Po njegovem je spor med Titom in Stalinom izbruhnil tudi zato, ker so se v Sovjetski zvezi nakopičila huda protislovja po represijah tridesetih let in dramatičnih dogodkih druge svetovne vojne. Nezadovoljstvo v sami Sovjetski zvezi je terjalo spremembe, katerim se je Stalin uprl. Zato je moral udariti tudi po Titu, ki je v očeh sovjetskih ljudi, predvsem vojakov, predstavljal simbol uspele in samostojne revolucije. S Titom je Stalin skušal pobiti vsako drugačnost, vsak poskus iskanja novih poti v izgradnji socializma. To seveda ni šlo brez protislovij in napak, vendar je vsekakor zgovorna trditev, da je gorje kominforma (s krvavimi rihtami po vsej vzhodni Evropi) sedaj premoščeno in da stopa sama SZ na pot uresničevanja demokratičnega socializma.

Govorniki za okroglo mizo so povedali tudi veliko zanimivih podrobnosti, pričevanja pa so obogatili tudi posegi iz dvorane. Res žal, da so jo občela tako nemarno prezrla.

Pot za Neapelj

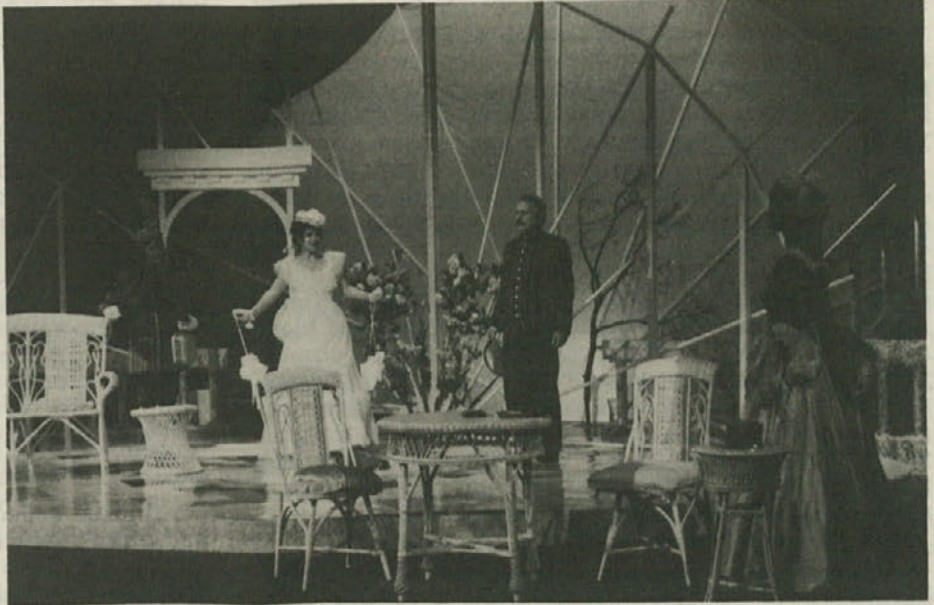
(Igre je konec)

Oscar Wilde. Angleški mit. Gospod v črni obleki. Z belo srajco. S črnim klobukom na glavi. S palico v roki. Lahkotnega življenja. Zametnih divanov. Kristalnih kozarcev. Porcelanastih krožnikov. Starih vin. Lepih žensk. In če se pomakne kozarec proti soncu. Se zablesti. V milijone biserov. V barvano igro. Igro življenja. Življenje je igra. Igra kock. Igra kart. Igra imen za lepo žensko. Za denar. Za hišo. Za smeh. Še jezik je igra. Igra besed. Vprašanj in odgovorov. Beseda je jeza. Beseda je veselje. Prijateljstvo. Še ljubezen je samo beseda.

In ta igra je res igra. Dveh junakov. Ki imata dve imeni. Vsak po dve življenji. Enega v mestu. Enega na podeželju. V mestu je moralno in dostojanstveno. Na podeželju je lahkotno in prostaško.

Zraven niju ženski, ki ljubita prostaštvo in lahkotnost. Obe ljubita Ernesta. Ko pa izvesta, da Ernesta ni, se odločita, da bosta ljubili Johna in Algernona. Na koncu se pa le izve, da Ernest je. Nekdo, ki ga je varuška zamenjala za sentimentalni roman. Ga oddala na železniški postaji. Domov je prinesla roman. V torbi pustila Ernesta.

Zraven še starejša guvernanta. Ki bi se rada poročila. Ki prepriča duhovni-

Prizor iz igre «Važno je imenovati se Ernest»

ka, da je edino tako prav. In on pusti, da mu ženska vodi življenje.

In nazadnje še mati, ki je stroga. In moralna. In pametna. In nazadnje na vse privoli.

Je že tako, da če je igra le igra, se dobro konča.

A nekega dne. Kar tako. Naenkrat. Je bil Oscar Wilde na cesti za Neapelj. Za Pariz. Čisto sam. In takrat se je zavedal, da je igre konec. Umetniški konec. Brez ficka. Je že tako, Določeno. Za življenje umetnika.

Vse je bilo le igra. Scena je bila igriva. Rožnata pahljača. Igrive so bile

obleke. Bombončkasto čipkaste. Sivo stroge. Modro guvernante. Barvano uslužne.

Meni se je zdelo delo dolgočasno, dokler nisem prebrala Wildovega življenjepisa. In razumela. Wildeja.

Ad informandum: Delo je režiral Marko Sosič. Igrali so: Vladimir Jurc, Tone Gogala, Anton Petje, Alojz Milič, Adrijan Rustja, Lidja Kozlovič, Stanislava Bonisegna, Lučka Počkaj in Bogdana Bratuž. Sceno je izdelal Andrej Pisani. Obleke pa Alenka Bartl. Za glasbo je poskrbel Aldo Kumar. Kritiko je napisala Vilma Purič.

Naši razgledi, 4. novembra 1988

Slovinci v Italiji

Narodna skupnost in gospodarstvo

Branko Jazbec

Manjšina v mednarodnih gospodarskih odnosih

Za manjšino, ki živi kot ločen del svojega naroda v državi drugega naroda, so seveda nadvse pomembni mednacionalni odnosi, ki se vzpostavljajo na relaciji med matično državo in državo, katere del je manjšina. Pomembni so tako za gospodarski kot za vsestranski družbeni in kulturni razvoj manjšine.

Da je tako, vemo iz zgodovine. Če se namreč nacionalna država opira na načela avtarkičnega razvoja,

potem je manjšini otežena vsakršna menjava z matico. Za take zaprte gospodarske sisteme pa je še bolj značilno to, da navzočnost narodnih manjšin sprejemajo kot nevarnost, saj v manjšinah vidijo potencialne priveske tujih interesov v lastni državi. Primer takega gledanja smo imeli v Italiji za časa fašistične vladavine. Tedaj je režim – tudi pod pritiskom krajevnih razmer, to se pravi pod pritiskom italijanske buržoazije, ki se je počutila ogroženo zaradi gospodarskega razmaha manjšin – obračunal s slovensko in nemško manjšino najprej na gospodarskem, nato pa še na drugih področjih njihovega družbenega življenja ⁽¹⁾.

V tem pogledu so se razmere po drugi svetovni vojni postopno spremenile. Predvsem gre za to, da se je Italija odločila za razvoj gospodarstva odprtega tipa in se je vključila v mednarodno delitev dela. S svojim izrazito predelovalnim industrijskim aparatom zalaga tuje trge z manufakturnimi proizvodi, od tujine pa je močno odvisna njena preskrbljenost z energetskega vira, surovinami, polizdelki ter celo z agroživilskimi proizvodi. Ta proces odpiranja ter vključevanja v mednarodno delitev je leta 1968 privedel do tega, da se je Italija skupno drugimi evropskimi državami združila v carinsko unijo. Tako se je njena trgovinska politika na nekaterih odsekih njene kopenske meje znatno liberalizirala (Francija). Do podobne liberalizacije v trgovini z industrijskim blagom je kasneje prišlo še na drugih odsekih kopenske državne meje Italije (Švica, Avstrija) po nastanku cone svobodne trgovine med EGS in EFTA.

Proces normalizacije razmer na vzhodni italijanski meji ni bil takojšen, vendar so stvari napredovale tudi tu: najprej s podpisom Osimskih sporazumov, ki so

spravili z dnevnega reda vprašanje italijansko-jugoslovanske državne meje ter začrtali pot meddržavnega gospodarskega sodelovanja na številnih področjih. Do delne trgovinske liberalizacije je na tej meji prišlo šele leta 1980 s podpisom sporazuma med EGS in Jugoslavijo.

Značilnost obmejnih italijanskih narodno mešanih območij je, nadalje, ta, da so opremljena s posebnimi instrumenti, katerih namen je olajšati mednarodni pretok blaga. Tako v deželi Trident - Gornje Poadižje kot v obmejnem pasu dežele Furlanije-Juljske krajine je v veljavi sporazum o preferencialni izmenjavi blaga s sosednjim avstrijskim oz. jugoslovanskim območjem. V Dolini Aoste je v veljavi podoben režim brezcarinskih kontingentov, kot ga pozna tako imenovana goriška prosta cona. Tu sta še režima »punti franchi« v tržaškem pristanišču ter neizkoriščena možnost ustanovitve mešane proste cone na italijansko-jugoslovanski meji po črki Osimske pogodbe.

V razmerah odprtega gospodarstva se v manjšinah neizogibno uveljavljajo posredniške sposobnosti, ki temeljijo na poznavanju jezikov, kultur, potreb in nagnjenj sosednjih držav in njihovih proizvodnih sistemov. V tem pogledu ima na svojem območju najbrž največje primerjalne prednosti v razmerju do večinskih operaterjev tista manjšina, ki zblizuje sisteme z največjimi razlikami. Še posebej je tu dragocena vloga posredovalca meddržavnih blagovnih tokov, ki ga opravlja slovenska manjšina v Italiji, saj gre tu za različna družbenopolitična in gospodarska sistema, ki sovpadata z različnima mednarodnima položajema (tako v širšem političnem kot v ožje gospodarskem pogledu) in z različnima stopnjama razvoja.

Lahko predvidevamo, da se bo v bližnji prihodnosti posredniška vloga manjšin še okrepila oz. da bo dobila še širše obeležje. To izhaja predvsem iz ugotovitve, da je gospodarska soodvisnost držav čedalje večja, da enostavno menjavo končnih izdelkov nadomeščajo nove oblike mednarodnega sodelovanja, kot so industrijska kooperacija, odstop tehnologij, predvsem pa neposredne naložbe v tujino. Glede na te nove trende je pričakovati, da se bo moralo manjšinsko gospodarstvo usposobiti, da bo kos novim razvojnim težnjam. Dosedanja vloga posrednika meddržavnih blagovnih tokov bo treba dopolniti s še zahtevnejšo vlogo vzpodbujevalca skupnih dolgoročnih poslovnih pobud na področjih, kot so tehnološko razvita industrija, znanstveno in tehnološko raziskovanje, management, turizem, prometne in druge infrastrukture.

Žal so take perspektive še v znatni meri zastrte z ostanki preživele miselnosti v večinskem prebivalstvu. Miselnosti, ki vidi v gospodarskih pobudah manjšine prej nevarnost za narodno ravnotežje na mešanem območju kot pa splošno korist, ki jo te pobude prinašajo celotni skupnosti.

Čeprav je povojna Italija avtarkičnost medvojnega sistema zamenjala z odprtjem mednarodni menjavi, lahko v obmejnih območjih zasledimo še ostanke fašističnih norm. To velja še posebej za režim tujih naložb. Čeprav velja za zdaj italijanska zakonodaja iz tega področja za eno najbolj liberalnih v Evropi, ne bi mogli tega trditi za možnost tujih investicij v tržaški pokrajini oz. na Južnem Tirolskem. V obeh primerih obstaja derogacija veljavnim državnim normam, po katerih lahko pride do naložbe le po privolitvi pristojnih državnih organov. V primeru Trsta gre za prefekturo, v primeru Južne Tirolske pa odloča centralni vladni organ po dogovoru s pokrajinsko upravo. Čeprav sta normi različnega izvora, ju družijo skrb, da bi se manjšinske skupnosti ne razvijale ob zunanji gospodarski pomoči⁽²⁾. Predvsem v primeru Trsta je vidno, da je omenjena norma že povsem anahronistična, saj zavira vsakršno investicijsko pobudo prav v tistem trenutku, ko

postaja jasno, da bo mednarodna trgovina zaživela le na temelju skupnih pobud.

Ali je mogoč razvoj manjšin v gospodarstvih mešanega tipa?

Z mešanim gospodarstvom pojmuje tak sistem, ki ni ne laissez-fairovski ne centralnoplanski. Gre torej za najbolj razširjeno tipologijo gospodarstva, kjer sta element trga in državne ingerence navzoča istočasno ter v različnih medsebojnih razmerjih od sistema do sistema. Italijansko gospodarstvo nedvomno sodi sem, saj se država v našem primeru ne omejuje na diktiranje pravil igre, pač pa igra v določeni meri vlogo usmerjevalca in vzpodbujevalca gospodarskih procesov, srečamo jo tudi v vlogi podjetnika oz. bančnika, da ne omenjamo funkcij, ki jih ima v zagotavljanju vseh storitev, vezanih na fenomen državne blaginje.

Ob tem se seveda kar spontano postavlja vprašanje, kaj lahko manjšina stori za svoj družbenoekonomski razvoj. Ali ji je pri tolikih pristojnostih državnih organov na voljo kakršenkoli instrument gospodarskega razvoja?

Iskanje kar se da točnega odgovora na taka vprašanja je za manjšinsko skupnost izrednega pomena, kajti tu gre navsezadnje za razlikovanje med področji, na katerih se lahko (v teoriji) svobodno razvija, in tistimi, na katerih je sama po sebi nemočna.

Predvsem bomo skušali ugotoviti, koliko je družbenoekonomski razvoj manjšine odvisen od pristojnosti, ki jih ima država na ekonomskem področju. Tu je treba že takoj spočetka ugotoviti, da je v zadevah, ki so v državni pristojnosti, manjšina nemočna, če v večinski skupnosti ne obvelja načelo zaščite šibkejšega⁽³⁾. Pravzaprav ni tu vprašanje, ali gre za izvajanje oblasti na centralni ali krajevni ravni. Pomembna je predvsem ugotovitev, da je manjšina, če je res taka, tudi v procesu demokratičnega odločanja lahko preglasovana z glasovi večine. Tako se lahko proti njeni volji odloča o vprašanih, ki so za njen obstoj kapitalnega pomena.

Najprej gre tu za urbanistična vprašanja. V njen teritorij se lahko zarišejo spremembe daljnosežnega pomena, in sicer bodisi tako, da se funkcija teritorija dejansko spremeni z gradnjo raznih infrastruktur, bodisi da se z raznimi vinkulacijami onemogoči tradicionalno izkoriščanje prostora.

Tu gre nato za usmerjanje razvoja ter za spodbujanje nekaterih gospodarskih panog oz. za izvedbo velikih projektov, ki zahtevajo javno finančno pomoč in nadzor. Praviloma manjšina ni soudeležena v takem odločanju, pa čeprav je od takega usmerjanja in načrtovanja odvisna tudi njena usoda; ko so taki projekti locirani na njenem ozemlju, gre pravzaprav predvsem za vprašanje njene usode, o kateri ne more odločati, če ji ni zakonsko priznana pravica, da na odločitve večine, ki jo tako direktno prizadenejo, postavi svoj veto.

Vendar gre tu še za drug vidik: za diskriminacijo perifernih območij. Tu sta primera Beneške Slovenije in Režije zelo poučna, saj tu ne gre zgolj za zapostavljanje goratih predelov zaradi uveljavljanja logike kapitalističnega razvoja, ki ne pozna ozemeljsko homogenega gospodarskega razvoja. V obeh omenjenih primerih smo bili v povojnem obdobju priče dirigirani gospodarski nerazvitosti, kar je še posebej očitno, če upoštevamo, kako so ukrepi zakona št. 614 iz leta 1966 obšli prav gorata območja, poseljena s slovenskim prebivalstvom; posledica je bil razvoj sosednjih nižinskih krajev, ki so črpali delovno silo iz beneških krajev in s tem v znatni meri pripomogli k izpraznitvi Nadiških dolin⁽⁴⁾.

Naposled gre tu za možnost, da država prek svojih organov na najrazličnejše načine ovira gospodarske pobude manjšine. Zgovoren primer takega ravnanja državnih oblasti so dogodki okrog ustanovitve in razvoja osrednjega slovenskega bančnega zavoda v Trstu, ki mu dolga leta obstoja ni bil omogočen poln razvoj zaradi zavlačevanja v izdajanju potrebnih pooblastil.

V vseh naštetih primerih, se pravi v urbanističnih vprašanjih, v načrtovanju in usmerjanju razvoja, v velikih posegih, v sektorjih, ki so pod kontrolo državnih oblasti, v politiki do nerazvitih območij je moč manjšine zanemarljiva v primerjavi z nasprotnimi interesi, ki se neredko uveljavljajo prav na njenem teritoriju. Več kot očitno je torej, da je na teh področjih manjšina odvisna od tega, ali je večinska skupnost pripravljena priznati pravico, da se upre posegom, za katere meni, da jo kot narodno skupnost ogrožajo. Gre torej za vprašanje, ali je manjšini priznana pravica do obstoja. V nasprotnem primeru se pod krinko enakosti in demokratičnega odločanja uveljavlja asimilacijski proces.

Čeprav so poglavitni vzvodi oblasti zunaj njenega dometa, ima manjšina v gospodarstvu mešanega tipa določene možnosti kljubovanja asimilacijskemu pritisku, če se poslužuje tistih instrumentov, ki so ji na voljo. Tu gre predvsem za možnost svobodne zasebne pobude v večini gospodarskih panog, ki lahko v določeni meri pripomore k zmanjšanju njene gospodarske odvisnosti. Zato lahko trdimo, da njena navzočnost v svobodnih poklicih, v vseh vejah drobnega gospodarstva ter v kompleksnejših podjetniških pobudah, katerih nosilci so pripadniki skupnosti, krepí odpornost posameznikov, ki v njih sodelujejo bodisi kot odvisni bodisi kot neodvisni delavci, ter utrjuje manjšino kot celoto.

V tem kontekstu igra lahko zelo pomembno vlogo organiziranost manjšine na gospodarskem področju. V primeru slovenske skupnosti v Italiji gre zlasti za organiziranost v dve zvezi, ki opravljata obenem vlogo sindikalnega predstavništva in strokovnega servisa članstvu. To sta Kmečka zveza, organizacija slovenskih kmetov, ter Slovensko deželno gospodarsko združenje; slednje združujeta vse druge kategorije gospodarstvenikov, ki so v njenem okviru organizirani po sektorjih (trgovina na drobno, obrtništvo, gostinstvo, mednarodna trgovina, bančništvo).

Posebej kaže omeniti vlogo zadrug, še zlasti v kmetijstvu, ter kreditnih zavodov, ki so vsem drugim dejav-

V nedeljo je Martinovanje ponovno napolnilo prošeške ulice. Ko smo Slovenci še bili pretežno kmečki narod, je bil to najbolj priljubljen praznik, saj je označeval konec večjih del na poljih.

nostim v oporo in predstavljajo pravi barometer uspehov manjšine na področju gospodarstva.

Izredno pomemben dejavnik vsestranskega družbeno-ekonomskega razvoja manjšine v razmerah mešanega gospodarstva so lahko podjetja. To postane jasno, brž ko se otresemo poenostavljenega gledanja na podjetja, ki v njih vidi le organizirano obliko pridobivanja profita prek določene ekonomske aktivnosti. V resnici so podjetja vse kaj več. Predvsem ne gre prezreti kulturne vloge, ki jo lahko odigrajo med pripadniki manjšinske skupnosti. Če so namreč podjetja organizirana na manjšinski osnovi, v tem pomeni, da je poleg skrbi za dobiček njihov dodatni cilj jezikovno etnična solidarnost (se pravi zaposlovanje v tem okolju ter nudenje socialne varnosti ob možnosti notranje mobilnosti), potem je njih poslanstvo tudi kulturno, saj se v njih lahko uveljavlja jezik skupnosti. Ko gre za narodne skupnosti, je v njih uporaba jezika omogočena tudi v zunanjih poslovnih odnosih s podjetji iz matične dežele. Naposled so tako zasnovana podjetja tudi ena redkih oblik, prek katerih pripadniki večinskega naroda spoznavajo manjšino⁽⁶⁾. To drži še posebej v primerih, ko je manjšina ločen del majhnega naroda in je zatorej za večinsko prebivalstvo njena kultura težje dostopna zaradi pregrade, ki jo pomeni jezik.

Manjšina in obmejnost

Za konec se pomudimo pri vprašanju, zakaj se na narodno mešanem območju izoblikujejo različna stališča v zvezi s problemi gospodarske narave, ki jih povzročajo obmejnost.

O tem kaže spregovoriti na temelju konkretnih izkušenj na narodno mešanem ozemlju Furlanije-Juljske krajine, posebej pa Trsta. Če se za trenutek omejimo prav na primer Trsta, lahko ugotovimo, da sta v mestu dandanes očitni dve viziji obmejnosti mesta, iz katerih izhajata diametralno različni politiki do sosednjih območij.

V gledanju enih igra obmejnost vlogo izključno zavarovalnega faktorja: razlog, da je mesto odrinjeno od ekonomskih procesov, v katere je vključen osrednji državni teritorij, gre iskati samo v njegovi obmejni legi. Iz tega izhaja zahteva po državni podpori in intervenciji državnih struktur in podjetij. V takem pogledu na obmejnost ni prostora za poteze sodelovanja s sosednjimi območji, ki bi dopolnile že obstoječe oblike menjave. Obmejnost je kratkomalo handicap, iz katerega ni izhoda. Mogoči so le ukrepi države, ki prizadetim krajem dajejo podporo in jim tako večajo blaginjo.

Nasproti temu gledanju je vizija obmejnega gospodarskega sodelovanja. Ta vizija temelji na prepričanju, da je sodelovanje ne samo mogoče, marveč celo potrebno; gre za prepričanje, da za razvoj obmejnih krajev niso zadostni dobrososedski odnosi, potreben je duh sodelovanja na temelju konkretnih skupnih projektov, kar edino lahko pripomore k pritegnitvi zunanega kapitala.

Primer takega duha je zaslediti v gospodarskem delu Osimskih sporazumov. Ti sporazumi so pravzaprav tako prežeti z vizijo obmejnega gospodarskega sodelovanja, da se vsak kasnejši državni ali mednarodni ukrep v korist obmejnem območjem ocenjuje po tem, kako je prežet s tem duhom.

Po dogodkih, ki so v Trstu sledili sklenitvi Osimskih sporazumov, lahko mirne duše trdimo, da so odkriti zagovorniki takega obmejnega gospodarskega sodelovanja le še slovenski manjšinski krogi, medtem ko so v tem pogledu, ki je bistveno pomemben za usodo mesta, italijanski politični, družbeni in gospodarski krogi na docela drugačnih pozicijah. Tu gre zelo očitno

za hegemonijo, ki jo je protiosimsko gibanje znalo uveljaviti med sicer drugače mislečimi. Posebej je zanimivo, da je bila uveljavitev njihovih stališč prav gotovo najbolj uspešna ravno na ekonomskem področju, saj je bil ravno tu potek dogodkov bistveno drugačen od osimske zamisli.

S tem se je v mestu samo še bolj utrdila že tako močna neomerkantilistična miselnost, ki se izraža v tem, da se mestna skupnost poteguje za svojo blaginjo na račun drugih, namesto da bi si v sodelovanju z njimi prizadevala za večje skupno dobro. Zelo očitna znamenja uveljavljanja take miselnosti so v ukinitvi določenega tipa menjave s sosednjimi kraji zaradi obtoka valute, ki jo ta povzroča mestnemu denarnemu obtoku. Druga stran medalje iste miselnosti pa je v tem, da taisti zagovorniki restrikcij ne sprejemajo oz. ne upoštevajo možnosti podobnih povračilnih ukrepov na sosednjem območju.

Kakor je očitno, da ni v interesu narodnomanjšinske skupnosti zagovarjanje podobne politike, tako mora biti jasno, da sta tako konkretna aktivnost manjšine na obmejnem območju kot njeno zagovarjanje politike obmejnega sodelovanja dejavnik stabilnosti na itali-

jansko-jugoslovanski državni meji. Tako vlogo bi ji kazalo vsekakor priznati. Za tako vlogo bi se obenem morala usposobiti tudi italijanska narodna skupnost na jugoslovanski strani meje.

(Objavljeno besedilo je drugi del prispevka z naslovom »Mesto gospodarstva v prizadevanjih narodne manjšine za obstoj« na »Srečanju narodnosti Trst '88«. V prvem delu govori avtor o prilagajanju manjšine splošnim tokovom večinske skupnosti. Op. ur.)

VIRI

1 Glej Vladimir Turina, Darij Cupin, »Zgodovinski in politični oris gospodarskega življenja Slovencev v Italiji«, Trst, Slovenski raziskovalni inštitut, 1974.

2 Več o tem v Branko Jazbec, *L'internazionalizzazione dell'economia nelle aree di frontiera*, Trieste, Slovenski raziskovalni inštitut, 1987.

3 O tem glej *Memorandum sulla legge di tutela della minoranza slovena in Italia e motivazione delle richieste*, Slovenska kulturno gospodarska zveza.

4 Glej Ferruccio Clavara, Riccardo Ruttar, *Sloveni ed emigrazione*, Zveza beneških izseljencev, 1985.

5 Na to me je svojčas opozoril dr. Vito Svetina.

Komunist / 4. novembra 1988

Sedemdesetletnica slovenske narodne osvoboditve

Danes že lahko rečemo, da dobro poznamo vrsto prelomnih dogodkov iz novejših slovenske zgodovine, o katerih je bilo marsikaj povedanega in tudi mnogo napisanega. Kljub temu pa so nam nekateri med njimi manj blizu in tudi njihove vsebine se še ne zavedamo v tolikšni meri, kakor to brez dvoma zaslužijo. Eden izmed takih je gotovo 29. oktober 1918, dan, ko so Slovenci izvršili svojo nacionalno samoodločbo in zapustili avstroogrski državni okvir. Tedaj je namreč zanje nastopila nova zgodovinskobivajska stvarnost, ki jo je utemeljila odločitev, naj se reši slovensko nacionalno vprašanje v novi, jugoslovanski državi, v kateri bodo dani vsi pogoji za svoboden nacionalni razvoj. Ta odločitev je bila plod zavestnega hotenja in odkritih pričakovanj, da bodo z uresničenjem združevalnih teženj jugoslovanskih narodov dosežene povsem drugačne kvalitete slovenskega nacionalnega življenja – nacionalna enakopravnost, samostojnost in predvsem suvereni slovenski narodni položaj.

Začasno zedinjena Slovenija

Taka pričakovanja, ki so živela znotraj slovenskega nacionalnoosvobodilnega gibanja v zadnjih mesecih obstoja habsburške monarhije, so bila strnjena v narodnopolitični program ob nastanku Narodnega sveta, 16. in 17. avgusta 1918 v Ljubljani. Narodni svet, ustanovljen za vse slovenske dežele in

Istro, je namreč bil nadstrankarska organizacija politične iniciative, oblikovana z namenom, da izrazi voljo slovenskega naroda v pogledih na samoodločbo in formiranje neodvisne jugoslovanske države. To voljo je Narodni svet opredelil zelo jasno, saj je njegov predsednik dr. Anton Korošec že 17. avgusta v posebnem komuniqueju opozarjal, da so državne pravice, ki jih je slovenski narod izvrševal in užival v svoji državi, prešle za več kot tisoč let v tuje roke, samoodločba narodov – kot je poudaril – pa jih bo zopet vrnila in združila vse Slovence, Hrvate in Srbe v samostojno jugoslovansko državo. Po njegovih besedah si je zato slovenski narod izbral Narodni svet prav zaradi tega, »da bo pripravljen na oni zgodovinski trenutek, ko prevzame skupno s Hrvati in Srbi vse pravice in dolžnosti državne samostojnosti.« Narodni svet je v tem smislu dejansko tudi zelo intenzivno deloval in na različnih področjih družbenega življenja vodil slovensko nacionalno osvobajanje in politično osamosvajanje v potapljanju se habsburški državi vse do 29. oktobra 1918. Takrat so Slovenci na veliki vsenarodni manifestaciji na Kongresnem trgu v Ljubljani pretrgali državno-pravne vezi z monarhijo (enako je istega dne storil tudi hrvaški Sabor v Zagrebu) in skupaj s Hrvati in Srbi, ki so bili dotlej vpeti v avstroogrski državni okvir ustanovili novo državno skupnost – Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov (Državo SHS). V tej državi so, skladno s svojimi pričakovanji, dosegli lastno državnost in so samostojno odločali o vseh vprašanjih, ki pogojujejo suverenost

samosvoje družbene enote. To je bila neposredna posledica slovenske samoodločbe leta 1918, ki pa je že skoraj pozabljena in zato je prav, da ob tej priložnosti spomnimo na to malo znano izkušnjo, s katero je vstopil slovenski narod v prvo skupno jugoslovansko državo, 1. decembra 1918 nastalo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevino SHS).

Zgodovinsko nove razmere, ki so nastopile za Slovence ob koncu I. svetovne vojne, so torej najprej vezane na Državo SHS, samostojno skupnost habsburških Jugoslovancev, ki je obstajala od 29. oktobra do 1. decembra 1918, ko se je združila s Kraljevino Srbijo v Kraljevino SHS. Država SHS (obsegala je Slovenijo brez Prekmurja, Hrvaško in Istro in Dalmacijo ter Bosno in Hercegovino) mednarodno sicer ni bila priznana, vseeno pa je uresničevala vse zahteve, katere terjala mednarodno pravo za nastanek in obstoj držav. Imela je svoje državno ozemlje, svoje prebivalstvo in svojo državno oblast, poleg tega pa tudi ni bila mednarodno povsem nepriznana, saj so Antantne sile s svojim ravnanjem le pokazale, da se zavedajo državnopravnih spremembe, ki je na jugu Avstro-Ogrske nastala 29. oktobra 1918. Podobno so obstoj Države SHS upoštevale pri razvijanju svojih diplomatskih odnosov tudi vlade nekaterih evropskih držav (Čehoslovaške, Poljske, Madžarske, Nemške Avstrije) in tudi predsednik vlade Kraljevine Srbije, Nikola P. Pašić je v Ženevi, na znani konferenci o jugoslovanskem zedinjenju, 8. novembra 1918 priznal za-

grebško Narodno Vijeće, vrhovni organ oblasti v Državi SHS, kot reprezentanta in vlado Slovencev, Hrvatov in Srbov iz bivše monarhije. Tako je *de facto* imela Država SHS značaj meddržavnopravnega subjekta in je predstavljala stvarno politično tvorbo, v kateri se je udeležila slovenska suverenost leta 1918.

Utemeljena slovenska državnost

Suverenost slovenskega naroda v Državi SHS je izhajala iz njene notranje ureditve, ki je Slovencev zagotavljala državnost na temelju pristojnosti, katere so v tej skupnosti imeli posamezni necentralni, tj. pokrajinski organi oblasti. V državi SHS so imeli Slovenci svojo Narodno vlado SHS v Ljubljani (Narodna vlada), v kateri so bili z izjemo za zunanje zadeve združeni vsi najvišji organi zakonodajne in izvršne oblasti, ki jih ima država. Slovenska Narodna vlada je imela poleg svojega predsednika Josipa viteza Pogachnika, dvanajst upravnih oddelkov (poverjeništev), poverjenišтво za notranje zadeve, za prehrano, za uk in bogočastje, za socialno skrbstvo, za finance, za promet, za industrijo in trgovino, za javna dela in obrt, za poljedelstvo, za narodno obrambo in za zdravstvo. Na ta način je bila utemeljena slovenska državnost, saj je imela Slovenija lastno državno oblast, medtem ko si je Narodno Vijeće kot vrhovni organ oblasti v Državi SHS zase pridržalo le vodenje zunanjih in vojaških zadev ter odločanje o izvrševanju pravice pomilostitve, razveljavljanju zakonov in imenovanju stopenj višjih uradnikov. Ta razdelitev se je sprva ohranila v prvotni obliki, kasneje pa jo je Narodna vlada celo presešla, kajti svojo državno oblast je pričela izvajati tudi na področjih, ki so sicer bila v pristojnosti Narodnega Vijeća. S tem je v Sloveniji izvrševala vso državno oblast, torej državno oblast iz svojih pristojnosti in iz pristojnosti Narodnega Vijeća. Sama je namreč posegla tudi na področje mednarodnega občevarja, poleg tega pa je v Sloveniji povsem samostojno vodila še vse vojaške zadeve in po svojih pristojnih organih (poverjeništvu za pravosodstvo in poverjeništvu za narodno obrambo) izvršila pomilostitev oseb, ki so jih obsodili avstrijski pravosodni organi. Samostojno in po lastnem predurku je razveljavila tudi nekatere najvišje pravne akte, ki so jih izdali organi avstrijske državne uprave, ter akte z najvišjo pravno močjo, katere je sprejela avstrijska državna oblast,

Pred tednom dni je bila pri deželnem vodstvu KPI na obisku delegacija Sekcije za vprašanja žensk in družine pri Marksističnem krožku CK Zveze komunistov Slovenije.

prav tako pa je sama imenovala stopnje višjih uradnikov. To prakso je v državno-pravnem pogledu potrdila tudi posebna »Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani« (Naredba o prehodni upravi), ki jo je v sporazumu z Narodnim Vijećem 21. novembra 1918 razglasila Narodna vlada. Po tej naredbi je bila za Slovenijo prenesena vloga Narodnega Vijeća kot nosilca vrhovne oblasti na Narodno vlado in to tako, da je Narodno Vijeće prepustilo Narodni vladi svojo vrhovno oblast za slovensko ozemlje. S tem je bila na slovenskem ozemlju Narodna vlada tudi v formalnem pogledu edina, popolna in pravno najvišja oblast in nosilka slovenske nacionalne suverenosti v Državi SHS.

Številni ukrepi narodne vlade

Tako utrjena nacionalna emancipacija, ki so jo Slovenci dosegli v Državi SHS, je še učvrstila temelje za njihov svobodni nacionalni razvoj. Ta je bil novembra 1918 polno izražen in je Slovencev omogočil, da so oblikovali svoje novo družbeno, politično, gospodarsko in kulturno življenje. Odločujoč dejavnik tega oblikovanja je bila Narodna vlada, ki je na vseh teh področjih uteme-

ljila slovensko suverenost v Državi SHS. Narodna vlada je najprej na političnem in gospodarskem področju tudi v formalnem pogledu uveljavila novo slovensko oblast in državnost nasproti stari, avstrijski državni oblasti. Tako je s posebnim pravnim aktom odstavila predstavnike avstrijske državne uprave na slovenskem ozemlju, v Sloveniji pa je v svojo upravo in uporabo prevzela tudi ves avstrijski državni kapital. Z doslednim uveljavljanjem sprememb, ki so nastale ob razpadu habsburške države, je pohitela še na področju javne uprave. Na Slovenskem je prevzela in v sebi združila vse posle bivših c. kr. deželnih vlad v Ljubljani in Celovcu ter bivših c. kr. namestništev v Trstu in Gradcu. Enako je prevzela in v sebi združila tudi vse posle prejšnjih deželnih odborov ter avtonomnih oblasti na Koroškem, Štajerskem, Primorskem in Kranjskem. Tako je politično in upravno zedinila Slovenijo, ki je s tem prvič v zgodovini postala državnopravna enota. Vzporedno z uveljavljanjem slovenske državne oblasti in nove javne uprave, je Narodna vlada preoblikovala tudi dotedanji ustroj sodnih ustanov na slovenskem ozemlju. Ustanovila je nova, tj. deželna, okrožna in okrajna sodišča in višje deželno sodišče v Ljubljani (za Kranjsko, Štajersko in Koroško), poleg tega pa tudi vojaško sodišče v Ljubljani, pristojno za vsa kazniva dejanja vojaških oseb na slovenskem ozemlju. Funkcijo javnega tožilca je za vojaške osebe opravljal vojaški pravnik Narodne vlade, ki je bil podrejen poverjeniku za narodno obrambo slovenske Narodne vlade SHS v Ljubljani. Kar zadeva vojaško področje je Narodna vlada uskladila tudi delovanje vseh vojaških, splošno-obrambnih in varnostnih sil v Sloveniji in jih podredila sebi.

Narodna vlada pa ni udeležajala slovenske državnosti le na državno-pravnem ali samo na vojaškem področju, ampak seveda tudi na drugih. Dejavnost zavest o nacionalni suverenosti jo je vodila k temu, da je posebej pozorno obravnavala gospodarski vidik slovenske nacionalne osvoboditve in politične osamosvojitve. V tej zvezi je poleg nacionalizacije avstrijskega erara (s tem je ustvarila slovensko državno imetje), izvedla tudi druge pomembne ukrepe. Zagotovila je, da se je nadaljevalo obratovanje že obstoječe gospodarske proizvodnje na Slovenskem – in sicer tako na industrijskem kot tudi na kmetijskem področju. Ob tem je še povežala nacionalne gospodarske sile in na ta način

KULTURNI DOM GORICA

prireja v okviru 7. obletnice otvoritve

RAZSTAVO AKADEMSKEGA SLIKARJA

ANDREJA JEMCA

Odprtje v sredo, 16. novembra ob 18. uri

ZABAVNO-ŠPORTNO PRIREDITEV Z NASTOPOM

ZLATE SELEKCIJE

v petek 2. decembra ob 20. uri

KONCERT NARODNO ZABAVNEGA ANSAMBLA

SLAK

v petek 25. novembra ob 20.30

ustvarila ustrezne pogoje za oblikovanje novega in enotnega slovenskega gospodarstva. Spremenjene družbenopolitične odnose in razmere, v katerih je temeljila slovenska suverenost novembra 1918, je uveljavila tudi v drugem temelju vsakega družbeno organiziranega življenja. Določila je, da je na slovenskem ozemlju slovenščina uradni jezik, s čimer je le-ta postala ena izmed osnovnih prvin emancipacije slovenskega naroda v Državi SHS.

Prva »ustava«

Višek v samostojnem urejanju in vodenju lastnega slovenskega državnega življenja v okviru Države SHS pa je nedvomno predstavljalo delo Narodne vlade na zakonodajnem področju. Kljub kratkemu, komaj enomesečnemu obstoju te države, je namreč Narodna vlada izdelala izredno pomemben pravni akt, s katerim je utemeljila temelje novonastalega družbenega in političnega življenja tako, kakor se jih sicer uravnava z ustavnimi določili oziroma z ustavo. To je bila že omenjena Naredba o prehodni upravi, ki je v formalnem smislu imela značaj akta z najvišjo pravno močjo, višjo tudi od zakonov, v materialnem smislu pa je predstavljala tisti pravni akti, ki je v Sloveniji opredelil Narodno vlado kot edino in najvišjo državno oblast.

Naredba je za vse slovensko ozemlje določila način slovenske državne organiziranosti na političnem in upravnem področju, hkrati pa je preoblikovala in na novo utemeljila tudi družbeno življenje na Slovenskem. Preoblikovanje njegovih temeljev je bilo izvršeno na področju šolstva, pravosodja, obrtnega nadzora, finančnega poslovanja, poštnega in železniškega prometa, trgovskega in obrtnega združevanja, rudarskega upravljanja, merskega nadzora, agrarnih operacij in orožništva. Naredba je s tem na novo opredelila ključna vezišča družbenega, političnega in državnega življenja v Sloveniji, s čimer je bila še s povsem načrtnim pravnim dejanjem osmišljena slovenska državnost v novembru leta 1918. Ta je bila znotraj Države SHS udejanjena na vseh vitalnih področjih narodovega življenja in je dokazovala, da je z nacionalno samoodločbo 29. oktobra 1918 slovenski narod dosegel tisti zgodovinski položaj, ko je povsem samostojno in suvereno odločal o sebi in svojem nacionalnem razvoju. To dejstvo zato ne sme izpasti iz zgodovinskega spomina, čeprav je znano, da so po jugoslovanskem zedinjenju 1. decembra 1918 za Slovence zopet nastopile razmere, ko so ponovno morali v boj za ohranitev nacionalne samobitnosti in za enakopraven ter suveren narodni položaj.

Mag. JURIJ PEROVŠEK

JESEN V TRSTU

ZDRUŽENJE ITALIJA-ZSSR

prireja

v sodelovanju z Krožkom Kulture in Umetnosti

Kratek pregled sovjetske glasbe

III. izdaja

PETEK, 18. NOVEMBRA

h. 19.00 - Dvorana: Kulturno Društvo «Tabor» - Prosvetni Dom - Opčine

Koncert

violinist VLADIMIR MALININ pianistka ELENA KHOKHLOVA

program:

A. Schnittke: Suite v starem slogu; S. Prokofiev: Sonata šte. 1 - fa minore; N. Sidelnikov: Slovanski triptih v treh razpoloženjih; V. Barkauskas: Del za samo violino; D. Šostakovic: (v priredbi D. Zyganova) 10 Preludijev

Zahvaljujemo se kulturnemu društvu «Tabor» za sodelovanje.

PETEK, 25. NOVEMBRA

h. 18.30 - Dvorana: Krožek kulture in umetnosti (Mala dvorana gledališča Verdi) ul. S. Carlo 2

Koncert

TRIO SCALIGERO iz Verone

Roberto Muttoni, violina - Guido Boselli, violoncello - Laura Cattaneo, klavir

program:

S. Rachmaninov: Preludij op. št. 2 za violončelo in klavir; Vokalizem op. 34 št. 14 za violino in klavir; Žalostinka op. 3 št. 1 za klavir; Vzhodni ples op. 2 št. 2 za violončelo in klavir; Žalostinka (za trio) op. 9 - re minore. *Moderato; Andante - Skoraj variacija; Allegro risoluto. Moderato.*

PETEK, 2. DECEMBRA

h. 18.30 - Dvorana: Krožek kulture in umetnosti (Mala dvorana gledališča Verdi) - ul. S. Carlo 2

Koncert

pianist BORIS BEKHTEREV

program:

P. ČAJKOVSKIJ: 5 romanc v klavirski priredbi samega Bekhtereva. 1. *Včeraj je bila noč svetla...* - 2. *Čakaj!* - 3. *Pelji daleč moje srce...* - 4. *Legenda (Jezušček je imel vrt...)* - 5. *Kot nad vročim pepelom...*; A. Skrjabin: Sonata št. 9 op. 68; 3 studiji: op. 42 n. 5, op. 2 n. 1, op. 8 n. 12; 2 pesmi op. 32; Sonata št. 4 op. 30; *Andante - Prestissimo volante* - S. Rachmaninov, S. Prokofiev: 2 etudes-tableaux - op. 33 n. 2, op. 39 n. 6 - 3 valčki - «Pepeka in knez» op. 102 n. 1 iz ciklusa «Glasba za otroke» op. 65 - Valček-Mephisto op. 96 n. 3 - *Allegro molto sostenuto - Andante assai - Allegro con brio, ma non leggero*

TOREK, 6. DECEMBRA

h. 18.30 - Dvorana: Krožek kulture in umetnosti (Mala dvorana gledališča Verdi) ul. S. Carlo 2

Predavanje

«Rachmaninov» (ter avdicije)

prof. RICCARDO RISALITI docent na milanskem Konservatoriju

PETEK, 9. DECEMBRA

h. 18.30 - Dvorana: Krožek kulture in umetnosti (Mala dvorana gledališča Verdi) ul. S. Carlo 2

Koncert

Klavirski duo MATTIOTTO-SCANO

program:

M. Glinka: Štiriročne skladbe (celovitno izvajanje) *Prva polka - Improvviso Galop na Donizettijev motiv - Sestava na ruske motive - 2 viteški koračnici*